

Исенғалиева А.Г.,* Жаньысбекова Г.К.

филол.ғ.к., доцент. М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, Қазақстан
«Тарих және педагогика» факультетінің 6М091000 – «Кітапхана ісі»
мамандығының магистранты, М. Әуезов атындағы ОҚМУ, Шымкент, Қазақстан

БОЛАШАҚ КІТАПХАНАШЫЛАРДЫҢ ОҚЫРМАН ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Автор корреспондент: madina.shim@mail.ru

Түйін: Кітапхана маманының оқырман құзыреттілігі түсінігі ашылады, жалпы және арнайы білім, білік, дағды мен қабілетжүйесін қамтитын құзыреттілікті анықтауға әр түрлі авторлардың көзқарасы қарастырылады. Мақалада кәсіби қызметтің түрлі түрлеріндегі құзыреттілік тәсілдің мәнін талдайтын отандық ғалымдардың зерттеулері берілген. Біліктілікті арттыру жүйесінде психологиялық тренингтің белгілі бір тәсілдері мен әдістерін қолдану арқылы кітапхана қызметкерлерінің инновациялық қызметті жүзеге асыруға дайындығының қажетті шарты ретінде шығармашылық құзыреттілікті қалыптастыруға болады. Бұл ретте бәсекеге қабілетті маман ақпаратты ранжирлеу қабілетіне, оның өзектілігіне интуитивті бейімділікке, қоршаған ортада ең өзекті мәселені анықтай білуге және кәсіби міндетті тұжырымдауға, негізгі ақпараттық көздерді анықтауға қабілетті болуы тиіс. Инновациялық сала маманының кәсіпқойлығы-бұл сапалы өсуді үздіксіз іздеуді және белгілі бір кәсіби қызметте жүзеге асыруды талап ететін тұлғаның жаңашылдығы. Мақалада кәсіби қызметтің түрлі түрлеріндегі құзыреттілік тәсілдің мәнін талдайтын отандық ғалымдардың зерттеулері берілген. Жасөспірімдер кітапханасы үшін дәстүрлі білім, оқу жетекшісінің шеберлігі мен дағдылары қарастырылады.

Кілттік сөздер: кітапхана, оқырман құзыреттілігі, кітапхана маманы, кәсіби құзыреттілік, оқу мәдениеті, кітапханалық-ақпараттық қызмет.

Қазіргі қоғамды ақпараттандыру және цифрландыру жағдайында кітапханалардың жұмыс істеуі олардың әмбебап сипаттағы жедел алынған шынайы ақпараттың көзі ретіндегі ролін растауды талап етеді. Сонымен қатар сандық әлемдегі ақпараттық қызмет оқуға - тұлғаны әлеуметтендіру мен мәдениеттендіру күрделі процесіне қарсы болмауы тиіс. Кітапхананың белсенді ұстанымына, бірінші кезекте оның кадрларына жеке тұлғаның шығармашылық дамуына, оның өзін-өзі жүзеге асыруына бағытталған әлеуметтік-мәдени ақпаратты ілгерілету қажет. Қоғамның мәдени дамуының жаңа парадигмалары кітапханалардың инновациялық дамуын, кітапхана қызметкерлерінің кәсіби құзыреттілігін жетілдіруді анықтайды.

Қоғамдағы оқу мәдениетін сақтау және дамыту институты ретінде кітапхана қызметінің нәтижелілігі кітапханашының оқырман құзыреттілігінің деңгейімен, оның кәсіби қызмет, үздіксіз білім алу және өзін-өзі дамыту құралы ретінде оқуды белсенді пайдалануға дайындығымен анықталады.

Бұл проблемалық жағдай кітапхана - ақпараттық саланың кадрлық әлеуетін жетілдіру міндетін қояды. Бұл кітапханашылардың оқырмандық құзыреттілігі, ғылыми оқуға, «білім алу мақсатында оқуға» дайындығы, оқу мәдениетін дамытуға бағытталған және елдегі оқуды қолдау мәселелерін шешетіндердің оқу стратегияларының болуы туралы мәселені көтереді. Осы талаптар жүйесінде кітапханашы қазіргі кезеңде оқырман қызметін ұйымдастырушы болып қалады, ақпараттық мәдениетті, ақпараттық сауаттылықты қалыптастырады. Осы талаптар жүйесінде кітапханашы қазіргі кезеңде оқырман қызметін ұйымдастырушы болып қалады, ақпараттық мәдениетті, ақпараттық сауаттылықты қалыптастырады.

Қазіргі заманғы жоғары кітапханалық білім көп деңгейлі, сабақтастықпен, құзыреттілік тәсілімен, кәсіби стандартта көрсетілген тәжірибе қажеттіліктерімен ұштастырылуымен сипатталады. Еліміздің бестен астам жоғары оқу орны кітапханалық-

ақпараттық кадрларды даярлаумен айналысады. Бүгінде олардың барлығы «Кітапхана ісі» дайындау бағыты бойынша жоғары білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарын басшылыққа алады.

Білім беру бағдарламасының мақсаты болашақ кітапханашылардың әрбір оқу түрін пайдалану кезінде қалыптасатын құзыреттілікті анықтау болып табылады. Бұл міндетті шешу үшін білім алушының мәтінмен жұмыстың әрбір кезеңін егжей-тегжейлі ашатын оқу түрлерімен (мақсат және әдіс бойынша) өзара іс-қимыл схемасын әзірлеу қажет. Осы оқу стратегиясын іске асыру барысында оны қолданудың тиімділігін бағалау жүргізілетін болады.

Осылайша, біз төрт позицияны қамтитын жоғары кітапханалық-ақпараттық білім беру жүйесінде болашақ кітапханашылардың оқырмандық құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми тұжырымдамасын ұсындық:

а) оқудағы стратегиялық тәсілді оны қолдану шекарасын кеңейту арқылы дамыту (ақпараттармен жұмыс істейтін болашақ маманның оқырмандық құзыреттілігін қалыптастыруға);

б) кітапханалық-ақпараттық қызметтің бакалаврлары мен магистрлеріне қойылатын талаптарға байланысты дайындық деңгейлері бойынша "білім алу мақсатында оқу" дифференциациясы;

в) "Кітапханалық-ақпараттық қызмет" бағыты бойынша "білім алу мақсатындағы оқуларды ФГОС ВО-мен үйлестіру.

г) "Кітапханалық-ақпараттық қызмет" бағыты бойынша оқитын студенттердің білім алу және болашақ кәсіби қызметіне оқу стратегиясын меңгеру үшін нәтижелі кітапханалық-педагогикалық құралдар ұсынылды.

Бірінші тарау бойынша қорытындылар:

1. Қоғамдағы оқу мәдениетін сақтау және дамыту институты ретінде кітапхана қызметінің нәтижелілігі кітапханашының оқырман құзыреттілігінің деңгейімен, оның кәсіби қызмет, үздіксіз білім алу және өзін-өзі дамыту құралы ретінде оқуды белсенді пайдалануға дайындығымен анықталады. Кітапханашының оқырман құзыреттілігін қалыптастыру әлеуметтік жобалаудың және кітапхана - ақпараттық саланың кадрлық әлеуетін басқарудың негізі болып табылады.

2. Жоғары кітапханалық-ақпараттық білім беру жүйесінде болашақ кітапханашылардың оқу құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми тұжырымдамасы ұсынылды;

а) оқудағы стратегиялық тәсілді оны қолдану шекарасын кеңейту арқылы дамыту (ақпараттармен жұмыс істейтін болашақ маманның оқырмандық құзыреттілігін қалыптастыруға);

б) кітапханалық-ақпараттық қызметтің бакалаврлары мен магистрлеріне қойылатын талаптарға байланысты дайындық деңгейлері бойынша "білім алу мақсатында оқу" дифференциациясы;

в) "Кітапханалық - ақпараттық қызмет" бағыты бойынша оқитын студенттердің білім беру және болашақ кәсіби қызметіне оқу стратегиясын меңгеру үшін нәтижелі педагогикалық құралдарды ендіру.

3. "Білім алу мақсатында оқу" - бұл студенттердің оқу, ғылыми, өзін-өзі білім беру, жалпы мәдени, бос уақыт оқуы үшін орынды ақпаратты іздеу, таңдау, қарау, қабылдау, зерделеу, талдау бойынша іс-әрекеттер болашақ кітапхана маманына қажетті құзыреттіліктің барлық жиынтығын қалыптастыруға ықпал етеді.

4. "Білім алу мақсатында оқу" ақпаратты алу тәсілі ретінде болашақ маманның жалпы мәдени және кәсіби қасиеттерін қалыптастырады. Кітапхана маманын даярлаудағы оқудың рөлі үш жағынан қарастырылады:

-біріншіден, білім беру бағдарламасында белгіленген құзыреттілік негіздерін (жоғары мектепте барлық білім алушылар үшін бірыңғай әмбебап педагогикалық бағдар) меңгеру үшін қажетті білім трансфертінің құралы болып табылады.);

- екіншіден, студент үшін негізгі білім беру қызметіне кірістіру арқылы оқырман қызметінің тұрақты кәсіби шеберлігі мен дағдылары, құнды компоненттер, әр кітапханашыға қажетті габитустар көптеген басқа да құзыреттілік бағдарлардың негізі ретінде қалыптасады;

- үшіншіден, оқырман құзыреттілігін дамыту процесін өз арқылы өткізіп, болашақ кітапханашыда басқа адамдардың оқырман іс-әрекетін басқару процесінің субъектісі болуға дайын болу қалыптасады

5.Кітапханашыларды даярлау негізі ретінде оқу құзыреттілігі мен оқуды түсіну бакалаврдық және магистерлік оқыту деңгейлерінде олардың оқу сипатын анықтауға негізделеді, оның негізгі бағыттары оқу түрлері мен көздері болып табылады. Болашақ кітапхана маманының (жалпы кәсіби, ғылыми-әдістемелік) оқырман құзыреттілігі құрылымының барлық деңгейлерінің дамуы нәтижесінде кітапхана пайдаланушысының оқырман құзыреттілігін қалыптастыру субъектісі ретінде оның кәсіби бағыты қалыптасады.

6.Оқу жоспарын және оқу бағдарламаларын, сондай-ақ кітапханашылардың оқырман қызметінің іс-әрекеттерін, тәсілдері мен операцияларын жасау түрінде оқу процесін басқару оқу түрлері мен көздерінің әртүрлілігі арқылы жүзеге асырылады, бұл оқу стратегиясын одан әрі дамытудың болашағы болып табылады.

Кітапханашының оқырман құзыреттілігін қалыптастыру әлеуметтік жобалаудың және кітапхана-ақпараттық саланың кадрлық әлеуетін басқарудың негізі болып табылатыны анықталды. Бұл жағдай "Кітапханалық-ақпараттық қызмет" бағыты бойынша болашақ кітапхана мамандарының жоғары оқу орындарының дайындық мазмұнындағы, оның бейіндегі өзгерістеріне, барлық құзыреттіліктерді мазмұнды толықтыруына себепші болады. Тиісінше, кітапхана кадрларын құзыреттілік даярлаудың барлық сатыларында білім алудың негізгі тәсілі ретінде студенттерді оқу сипаты өзгереді.

Көптеген зерттеулер негізінде білім берудегі оқу мәндерін, оның түрлерін, құрылымын, техникаларын зерттеу негізінде ашылған: оқудың мәні; тұлғаның әлеуметтенуі мен кәсіпқойлығындағы оның рөлі; оқу түрлері және олардың жіктелуі; оқу түрлерінің терминологиясы ретке келтірілген.

"Білім беру мақсатында оқу" ұғымының анықтамасы берілген, ол студенттердің оқу, ғылыми, өзін-өзі білім беру, жалпы мәдени, бос уақыт оқуы үшін орынды, Болашақ кітапхана маманына қажетті құзыреттіліктің барлық жиынтығын қалыптастыруға ықпал ететін ақпаратты іздеу, таңдау, қарау, қабылдау, зерделеу, талдау бойынша қызмет ретінде қарастырылады.

Кітапханашыларды даярлау барысында "білім алу мақсатында оқу" құралы болып табылатыны анықталды: әмбебап құзыреттіліктерді меңгеру үшін қажетті білім трансфері; "енгізілген" кәсіби оқырман мәдениетін қалыптастыру; кітапхана педагогикасының рефлексивті құрамдас бөлігі арқылы дербес кәсіби іс-әрекетке дайындау.

Жоғары кітапханалық-ақпараттық білім беру жүйесінде болашақ кітапханашылардың оқырман құзыреттілігін қалыптастырудың төрт ғылыми тұжырымдамасы ұсынылды:

а) оқудағы стратегиялық тәсілді оны қолдану шекарасын кеңейту арқылы жаңғырту (дамыту) (Н. Н. Сметанникова бойынша мектепте оқуды оқытудан ақпараттармен жұмыс істейтін болашақ маманның оқырмандық құзыреттілігін қалыптастыруға);

б) кітапханалық-ақпараттық қызметтің бакалаврлары мен магистрлеріне қойылатын талаптарға байланысты дайындық деңгейлері бойынша "білім беру мақсатында оқу" дифференциациясы;

в) "Кітапхана ісі" бағыты бойынша білім беру бағдарламасымен "білім алу мақсатында оқуды" үйлестіру»;

г) "Кітапхана ісі" бағыты бойынша оқитын студенттердің білім беру және болашақ кәсіби қызметіне оқу стратегиясын меңгеру үшін нәтижелі кітапханалық-педагогикалық құралдар.

Болашақ кітапханалық маманның оқу құзыреттілігі кітапхана маманының қызметін жүзеге асыру үшін "білім беру мақсатында оқу" түрлері мен тәсілдерін қолдану мен қолданудың когнитивті-құндылықты және іс-әрекет-тәжірибелік сипатын синтездейтін метапредмет және инфрақұрылымдық жүйе ретінде анықталған.

Оқырман құзыреттілігінің қалыптасу деңгейі анықталды: жалпы кәсіби (әмбебап, жалпы мәдени, жалпы ғылыми, жеке, танымдық, жалпы кәсіби құзыреттілікті меңгеру; мақсаты мен тәсілдері бойынша оқу, кітапхана кәсібінің құндылығын сезіну); кәсіби (кәсіби, шығармашылық, инновациялық, ақпараттық, компьютерлік құзыреттілікті қалыптастыру; оқу Стратегиясын жеке білім беру мақсатында ғана емес, сонымен қатар кітапхана пайдаланушыларын онымен жұмыс істеу әдістемесіне оқыту мақсатында қолдану);

Ғылыми-әдістемелік (кәсіби қызмет кітапхана пайдаланушыларының оқу құзыреттілігін қалыптастыру және дамыту бойынша ғылыми-зерттеу, жобалау, әдістемелік, ұйымдастыру-басқару жұмыстарына бағытталған). Ғылыми-әдістемелік деңгейде магистратура студенттерінің кітапханалардың ғылыми - әдістемелік, инновациялық-жобалық қызметі саласындағы білімді меңгеру процесін болашақ тиімді кәсіби қызметтің шарты, әлеуметтік жобалау жүйесіне қатысу және саланьң кадрлық әлеуетін басқару.

"Оқу стратегиясы" ұғымы ақпараттық ресурстардың әртүрлілігін және "білім беру мақсатында оқу" әр түрлі түрлерін дәйекті және мақсатқа сай қолдануға негізделген оқырмандық мінез-құлық механизмі ретінде айқындалған. "Кітапханалық-ақпараттық қызмет" дайындау бағыты бойынша бакалавриат және магистратура студенттерінің оқу стратегиясы әзірленді, онда оқу түрлері олардың басымдығына байланысты орналасады: бакалавриат студенттері үшін - оқу, жалпы мәдени, өзін - өзі білім беру, ғылыми және бос уақыт оқуы; магистратура студенттері үшін-ғылыми, оқу, Өзін-өзі білім беру, жалпы мәдени және бос уақыт оқуы. Әрбір оқу түрі үшін оқу тәсілдерін қолдану реті жасалған (іздеуден талдамалы кезеңге дейін). Алынған нәтижелерді эксперименттің бақылау тобының нәтижелерімен салыстыру оқу стратегиясы моделін іске асырмай мұндай оң динамикаға қол жеткізу мүмкін емес деп айтуға мүмкіндік береді.

Оқырмандық құзыреттіліктің метапәндік сипаты кітапхана-ақпараттық бағыттағы студенттердің өзіндік жұмысының білім беру технологиясы ретінде "білім беру мақсатындағы оқу" басшылығы арқылы оны жоғары оқу орнында қалыптастырудың мақсаттылығын, оны кітапхана мамандарының кәсіби қызметінде әрі қарай дамытудың мақсаттылығын анықтайды.

"Кітапханалық-ақпараттық қызмет" дайындау бағыты бойынша оқитын студенттердің оқу қызметін белсендіретін және ұйымдастыратын, оқу Стратегиясы негізінде қалыптасатын кітапхана маманының оқырман құзыреттілігінің деңгейімен анықталатын, қоғамдағы оқу мәдениетін сақтау және дамыту институты ретінде кітапхана қызметінің нәтижелілігі зерттеудің гипотезасы расталған. Оқу стратегиясының мүмкіндіктері, егер оны оқырман мінез - құлқының орынды моделі - "білім беру мақсатында оқу" түрлерін дәйекті қолдану және кітапханалардың ақпараттық ресурстарын пайдалану ретінде қалыптастырса, іске асырылатын болады.

Бұл бағыттағы жұмыс педагогикалық бағдарды әзірлеуді талап етті: түсініктік аппаратты нақтылау, оқырмандық құзыреттіліктің жекелеген элементтері арасында өзара байланыс орнату және өзара байланыс орнату, сондай - ақ кітапханашыларды дайындауда "білім беру мақсатында оқуды" жүзеге асырудың перспективалы теориялық-әдіснамалық тәсілдерін анықтау.

Болашақ кітапхана маманының педагогикалық, кітапханалық инновациялық әдістермен қатар оқырмандық құзыреттілігін қалыптастыру бойынша білім беру процесіне енгізуді тереңдете өңдеу ерекше назар аударуды талап етеді. Қазіргі заман кітапханашылығында мұндай интеграция жеткілікті дәрежеде әзірленбеген және кітапхана кадрларын дайындаудың инновациялық кітапханалық-педагогикалық технологияларын

одан әрі дамытудың перспективалы бағыты болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Алтухова Г.А. Профессиональная идеология как целостный свод идей, ценностей и норм // Библиотечное дело, 2010, № 5, С. 16-20
2. Байтемирова М.Д. Профессиональные компетенции библиотечного специалиста // Вестник МГУКИ.2015, №2.С. 192-194
3. Земсков А.И. Современные библиотеки и будущее научных коммуникаций// Научные и технические библиотеки. 2019, №11, С.3-16
4. Домбровская И.В. Соотношение мотивационных факторов и уровня креативности в профессиональном развитии работы библиотек // Библиосфера. 2009, №3, С.35-38
5. Паршукова Г.С. Компетенции современного библиотекаря в контексте европейских квалификационных рамок // Библиотечное дело. 2018, № 4С. 14-18
6. Туралина Н.А., Куриленко Е.А. Эффективные вербальные коммуникации в современном библиотечном пространстве и подготовка кадров // Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. 2015, №3. С. 165-170.
7. Степанов В.К. Новое видение библиотеки как социального института в обществе знаний // Научные и технические библиотеки. 2019, №1. С. 8-15.

Аннотация: Раскрывается понятие компетентности библиотечного специалиста, рассматриваются подходы разных авторов к определению компетентности, которые включают в себя систему общих и специальных знаний, умений, навыков и способностей. С помощью применения определенных способов и методов психологического тренинга в системе повышения квалификации возможно формирование творческих компетенций, как необходимого условия готовности работников библиотек к реализации инновационной деятельности. При этом конкурентоспособный специалист должен обладать способностью к ранжированию информации, интуитивным чутьем на ее актуальность, умением в окружающей действительности уяснить наиболее злободневную проблему и сформулировать профессиональную задачу, определить основные информационные источники. Профессионализм специалиста инновационной сферы - это новообразование личности, требующее непрерывного поиска качественного роста и реализации в определенной профессиональной деятельности. В статье представлены исследования отечественных учёных, анализирующих сущность компетентностного подхода в различных видах профессиональной деятельности. Рассматриваются традиционные для юношеской библиотеки знания, умения и навыки руководителя чтения.

Abstract: The concept of competence of a library specialist is revealed, the approaches of different authors to the definition of competence, which include a system of General and special knowledge, skills and abilities, are considered. The article presents the research of domestic scientists analyzing the essence of the competence approach in various types of professional activity. Through the use of certain methods and methods of psychological training in the system of professional development, it is possible to form creative competencies as a necessary condition for the readiness of library employees to implement innovative activities. At the same time, a competitive specialist should have the ability to rank information, an intuitive sense of its relevance, the ability to understand the most pressing problem in the surrounding reality and formulate a professional task, to determine the main information sources. Professionalism of the specialist of innovative sphere is a new formation of the personality demanding continuous search of qualitative growth and realization in a certain professional activity. The article presents the research of domestic scientists analyzing the essence of the competence approach in various types of professional activity. Traditional knowledge, skills and abilities of the head of reading for youth library are considered.